

العربية ليدن خلال من المشي

(Wandelen door Arabisch Leiden)

Na Theologie, Rechten en Medicijnen is Arabisch de oudste leerstoel van de Universiteit Leiden. In 2013 bestaat hij 400 jaar. En dat zullen we merken, daar zorgen professor Arabisch Petra Sijpesteijn en haar team wel voor. Ze hebben een feestprogramma opgetuigd, waarmee de leerstoel een jaar lang in de schijnwerpers staat. Een verrassende stadswandeling langs allerhande *arabica* is onderdeel van het programma.

Je struikelt in Leiden bijna over het Arabisch. Als je het maar wilt zien. De wandeling die Petra Sijpesteijn en haar mensen hebben uitgezet en die kris-kras door de stad voert, zit vol *arabica*: halve maantjes op de voorgevel van het Leidse stadhuis, moskee in de Rembrandtstraat, de vergulde Turk in de gevel van V&D, de Universiteitsbibliotheek met eeuwenoude handschriften in het Arabisch en nog veel meer. Professor Sijpesteijn verklaart: 'De Arabische cultuur heeft door de eeuwen enorme invloed gehad. Wiskunde, algebra, sterrenkunde, medicijnen, filosofie – op al deze terreinen leverden de Arabieren belangrijke begrippen en ideeën die cruciaal zijn geweest voor de ontwikkeling van het westen.'

Stadswandeling

Zelf heb ik niet het idee dat de Europese burger anno 2013 zich hiervan bewust is – integendeel. Hoe ziet de professor dat? 'In het westen worden Arabieren veelal direct met de Islam geassocieerd, en daardoor kijkt men door een bepaalde bril: "Arabisch = moslims = terroristen". Deze misvatting beïnvloedt het waardeoordeel dat nu in het westen geldt. De Arabische cultuur omvat niet alleen moslims, maar ook joden en christenen – en is dus veel meer dan alleen de islamitische religie en cultuur. De geschiedenis met de Arabische, Turkse en Perzische wereld is veel langer en veelzijdiger dan de meeste mensen nu menen en bevat natuurlijk nog steeds veel meer dan gewelddadige interactie.' Sijpesteijn ziet het als belangrijke taak het scheve beeld van de Arabische cultuur bij te stellen. Misschien dat een stadswandeling daarbij helpt? 'Door de Leidenaar langs allerlei memorabilia te voeren, confronteer je hem met de lange geschiedenis van contacten tussen Leiden en de Arabische wereld in het Midden-Oosten.'

Het begin- en eindpunt is bij de Lakenhal aan de Oude Singel. Daar vind je onder meer historische voorwerpen die herinneren aan de fabricage van "Turks laken". Verderop, aan de Oude Rijn, komen we langs de oudste uitgeverij van Nederland: *Brill*, opgericht in 1683. 'De drukkerij van Brill kon als eerste in Nederland Arabisch drukken', vertelt Sijpesteijn. 'Een prestatie van formaat, want het Arabisch schrift is uitermate complex. Het wordt aan elkaar geschreven, en de letters hebben maar liefst vier verschillende vormen, afhankelijk van hun positie in het woord.'

Schoonheid en Angst

Zo komen we te spreken over de schoonheid van het Arabisch schrift. Sijpesteijn: 'De visuele schoonheid van het Arabische schrift zit in de unieke combinatie van soepel kronkelende bewegingen en strenge zwart-witte soberheid. De kracht van het Arabisch reikt echter veel verder dan esthetiek alléén. In de loop van zo'n 1.400 jaar van stimulerende, maar ook zeer geladen interactie met het westen heeft het Arabisch gefunctioneerd als een kapstok voor een uitgebreid en steeds toenemend assortiment aan associaties, connotaties, vooroordelen en vraagstukken. De enorme hoeveelheid bagage die het Arabisch op zijn reizen door het westers bewustzijn heeft verzameld, is ongewoon groot.' Ze noemt de Engelse kunstenaars Gilbert en George, die Arabisch schrift gebruiken in hun

kunstwerken. Zij verlenen met hun kunst toegang tot deze uitzonderlijke voorraad associaties, aldus Sijpesteijn: 'Niet de *inhoud* van de teksten is relevant, maar waarnaar ze *verwijzen*: de beelden en associaties die spontaan en willekeurig in de hoofden van de toeschouwers opkomen. Het is de tragedie van de huidige relatie van het westen met het Arabisch dat deze complexe en ingewikkelde lading nu vóór alles gekarakteriseerd wordt door angst.'

Er ligt dan ook een belangrijke taak voor degenen die zich beroepsmatig met het Arabisch bezighouden, vindt Petra Sijpesteijn. 'Er wordt mij voortdurend gevraagd commentaar te leveren op de gebeurtenissen die de kranten beheersen, waarbij de rest – en dat is het grootste deel – van de Arabische cultuur geen rol speelt. Mijn verantwoordelijkheid is het om ook alle andere facetten van de Arabische taal en cultuur te vermelden. En dat moet blijven gebeuren, daarom is het zo belangrijk dat jonge mensen Arabisch gaan studeren.'

Arabisch studeren?

Arabisch is een moeilijke taal. Jaarlijks melden zich in Leiden zo'n zestig studenten aan, waarvan ongeveer de helft afvalt. Zo niet Inmaculada Macías Alonso (25) uit Spanje: 'Ik studeer nu vijf jaar Arabisch. Een grote uitdaging: het is de officiële taal in 26 landen en wordt door meer dan 400 miljoen mensen gesproken. Ik koos voor Leiden, niet alleen vanwege de lange Arabische traditie en de hoge kwaliteit van de leerstoel, maar ook vanwege het internationale karakter en de vele mogelijkheden om veldwerk te doen.' Josien Boetje (24), student-assistent van Petra Sijpesteijn, is zesdejaars. Ze is studeerde Arabisch in haar bachelor en doet nu de master Taalkunde. 'Arabisch is voor mij de sleutel om een andere kijk op de wereld te krijgen, onder andere doordat taal meerdere betekenislagen heeft. In Leiden leer je Hoog-Arabisch, maar ook Egyptische, Marokkaanse en Levantijnse dialecten.' Als enige in de Benelux combineert Leiden de Arabische, Perzische en Turkse taal en cultuur in één studie.

Liever Turks dan Paaps

Het is duidelijk waar de hoogleraar Arabisch naartoe wil. Maar waarom was het Arabisch begin 17e eeuw zo belangrijk, dat er een leerstoel voor werd opgericht? Ik vraag het de professor terwijl we door de Groenesteeg lopen, waar de eerste islamitische slagerij van Leiden gevestigd was. Sijpesteijn: 'Het belangrijkste motief was van religieuze aard. Men verwachtte via de studie van het Arabisch beter in staat te zijn het Oude Testament te doorvorsen. Maar natuurlijk speelden er ook economische motieven mee, denk aan de handel met het Midden-Oosten.' Bekend is de leus "Liever Turks dan paaps", in de Tachtigjarige Oorlog gebruikt door de geuzen. Hij prijkt op de zilveren geuzenpenningen in de vorm van een halve maan. 'De geuzen waren zeer anti-katholiek en verkozen de islamitische Turkse sultan boven de paus omdat hij godsdienstvrijheid toestond. De halve maantjes op de voorgevel van het Leidse stadhuis verwijzen ernaar.'

Tulp

De tocht voert verder langs de prachtige Pieterskerk naar het Rapenburg dat een rijke Arabische achtergrond heeft. Zo vinden we er het Rijksmuseum voor Oudheden, het Snouck Hurgronje Huis, het Academieggebouw en de Clusius tuin in de Hortus Botanicus: 'In 1587 besloot de Universiteit Leiden een medicinale kruidentuin in te richten en onderwijs in de plantkunde te verzorgen. In 1593 werd Carolus Clusius aangesteld om deze tuin in te richten. Zo werden verschillende planten uit het Midden-Oosten geplant, waaronder de tulp.' Tulpen komen uit Istanbul, en niet uit Amsterdam.

2013: feestjaar

In 2013 bestaat de leerstoel Arabisch 400 jaar en dat wordt gevierd. Onder andere met activiteiten in de Hortus Botanicus en de Burcht, met diverse lezingen en workshops, en met een bijzondere stadswandeling. Kijk voor het definitieve programma op www.400jaararabisch.leidenuniv.nl

[Foto's]

De wandeltocht voert onder meer langs deze plekken:

[gevelgedicht]

Dit gedicht 'Als een poolwinter...' is geschreven door de Palestijnse dichter Jabra (1920-1994) en prijkt op een gevel aan de Berlagestraat.

[detail stadhuis]

De halve maantjes op de monumentale voorgevel van het stadhuis verwijzen naar de Zeeuwse Watergeuzen: 'Liever Turks dan Paaps'.

[Detail Vergulde Turk]

Boven V&D aan de Breestraat valt een fraaie gevel op, met in de timpaan een Arabische figuur. Vandaar de huidige naam: "In den Vergulden Turk".

[gedenksteen Scaliger]

Bij boekhandel Van Stokkum in de Breestraat prijkt deze gedenksteen voor Scaliger. Hij liet oosterse handschriften en boeken van onschatbare waarde na aan de Universiteitsbibliotheek.

[gebouw Brill, Oude Rijn]

De oudste uitgeverij van Nederland, Brill (1683), wiens drukkerij als eerste in Nederland Arabisch kon drukken.

[foto kastanjeboom]

Oeroude kastanje op begraafplaats Groenesteeg, waar hoogleraar Arabisch Christiaan Snouck Hurgronje (1857 – 1936) begraven ligt.

[Mabrouk slagerij]

In 1974 startte Abdeslam Abdales Habri met de eerste islamitische slagerij van Leiden aan de Groenesteeg 41.

[Moskee Curaçaostraat]

In 1995 verrees Leidens eerste minaret aan de Curaçaostraat, waarmee de islam voor het eerst echt zichtbaar werd in de stad.